

мотивів діяльності студентів, їх інтересу до майбутньої професійної діяльності; створення розвивального середовища, необхідної науково-методичної бази; професіоналізму викладачів, прагнення займатися науково-дослідною діяльністю, розробки науково-методичного забезпечення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективу її дослідження вбачаємо у вивченні питань підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до управлінсько-методичної діяльності в процесі практичної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачинська Є. Сучасні підходи до організації методичної роботи з педагогічним кадрами. – 2003. – № 7–8. – С. 3–24.
2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: [монографія] / [Г.В. Беленька]. – К.: Світич, 2006. – 304 с.
3. Вареник Т.І. Роль методичної служби в дошкільній освіті на регіональному рівні: методичні рекомендації / Т.І. Вареник. – Миколаїв: ОІППО, 2014. – 17 с.
4. Корнєєва О.Л. Педагогічна діагностика в методичній роботі дошкільного навчального закладу / О.Л. Корнєєва // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка № 7(170) квітень. – Луганськ, 2009. – С. 137–143.
5. Кузьміна Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н.В. Кузьміна. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 144 с.
6. Зязюн І.А. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / [І.А. Зязюн]. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
7. Підготовка педагогів дошкільної освіти: науково-методичний аспект / Н. Рогальська // Збірник наукових праць. Частина 2. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe?
8. Регіональна програма впровадження компетентно орієнтованого підходу в навчально-виховний процес. – Донецьк: Управління освіти і науки Донецької облдержадміністрації, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2004. – 26 с.
9. Артемова Л.В. Удосконалення професійної підготовки спеціалістів дошкільного профілю / [Л.В. Артемова, Н.В. Лисенко]. – К., 1996. – 206 с.

УДК 355:37.035.7

КОНСТРУЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Іноземцев Т.В., аспірант
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розкриті педагогічні основи конструювання виховного середовища. Проаналізовані фактори конструювання виховного середовища, які безпосередньо впливають на підготовку майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

Ключові слова: виховне середовище, навчально-виховний процес, професійна підготовка, особистість.

В статье раскрыты педагогические основы конструирования воспитательной среды. Проанализированы факторы конструирования воспитательной среды, которые непосредственно влияют на подготовку будущих офицеров Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: воспитательная среда, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка, личность.

Inozemtsev T.V. THE CONSTRUCTION OF MILITARY EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR FUTURE OFFICERS TRAINING IN HIGH EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article reveals pedagogical basis of construction educational environment. The factors of construction educational environment which directly influence the future officers training of the Armed Forces of Ukraine are analyzed.

Key words: educational environment, training and educational process, professional training, personality.

Постановка проблеми. Спрямованість нової парадигми освіти на особистість, на задоволення її освітніх потреб передбачає створення умов, що забезпечува-

тимуть майбутнім фахівцям досягнення компетентності у професійній діяльності, відповідного культурного рівня, розвитку потреби до творчості. Ці умови – відповід-

не освітньо-виховне середовище – повинні стати «життєвим простором», у якому відбуватиметься професійне та особистісне становлення майбутнього спеціаліста.

Реалії сучасного життя все більше вимагають враховувати зростаюче значення середовища у розвитку особистості. Ефективність функціонування педагогічного процесу у вищому військовому навчальному закладі як системи, якості підготовки його випускників значною мірою залежать від конструювання виховного середовища, тобто використання всіх педагогічних факторів, які забезпечать підготовку високomorальних військових фахівців. Будь-яка виховна система дає збій і навіть руйнується, якщо вступає у суперечність із середовищем. Особистісний, індивідуальний підходи втрачають свою силу, якщо не враховується соціокультурний і природний контексти розвитку особистості. Тому одним із завдань професійної освіти є не тільки якісна підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності, але й створення сприятливих умов для розкриття можливостей, здібностей кожного із вихованців.

Аналіз досліджень і публікацій. Виховання фахівця здійснюється в конкретно-середовищі ВНЗ. Це середовище має свої специфічні особливості і багато в чому детермінує різноманітні процеси, що виникають у ньому. Аналіз освітнього середовища військового ВНЗ необхідний для знаходження засобів і створення умов, що сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу курсантів як майбутніх військових фахівців.

У розробку науково-педагогічних основ щодо методології військової педагогіки, виявлення головних закономірностей і принципів підготовки військових фахівців, загальнопедагогічних аспектів взаємодії із соціумом у процесі виховної роботи значний внесок зробили військові педагоги і психологи: О.В. Барабанщиков, Г.Д. Темко, О.С. Автушенко, М.Й. Варій, А.Д. Глотчкін та ін. Ідея виховання через середовище знайшла практичне втілення у так званій педагогіці середовища (Н.Г. Іорданський, А.Г. Калашников, М.В. Крупеніна, С.С. Моложавий, С.Т. Шацький, В.М. Шульгін) і в практиці соціального виховання.

Як показує досвід, формування у майбутніх офіцерів високої моральної культури, вироблення в них активності, творчого підходу до вирішення проблем, гнучкості, уміння знаходити, критично аналізувати і узагальнювати інформацію, обмінюватися нею, вироблення витримки в критичних ситуаціях, готовності взяти на себе відповідальність за прийняття рішення та об'єктивно сприймати

критику неможливе без конструювання військового виховного середовища.

Постановка завдання. Метою статті є охарактеризувати особливості військового виховного середовища для забезпечення цілісного неперервного процесу становлення майбутніх офіцерів, проаналізувати фактори конструювання виховного середовища, які безпосередньо впливають на процес формування під час виконання професійних функцій.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання глобальних проблем соціуму залежить від того, який тип людини буде сформований цим суспільством, яким виявляється рівень його індивідуальної свідомості, характер та широта міжособистісних зв'язків, ступінь залученості до соціального життя. Враховуючи перспективи подальшого розвитку України, можна визначити, що найважливішою соціальною функцією вищої школи є функція формування особистості гуманістичного типу, фахівця як конкурентноспроможної людини, справжнього інтелектуала, здатного не тільки професійно, а й творчо підходити до розв'язання завдань соціального, професійного й особистісного змісту в їхній органічній єдності.

Дослідники відзначають, що у порівнянні з цивільними вузами організація і стан педагогічного процесу у військових вузах відрізняється великим ступенем занурення навчання у вузівську середу. На відміну від студента, відзначає Калачинська Л.В., курсант проводить у стінах свого військово-навчального закладу практично весь свій час, перебуваючи в замкнутому соціально-педагогічному просторі, що вимагає особливих підходів до організації цього середовища, проектування змісту і форм життєдіяльності. Технологія створення освітньо-виховного середовища є інноваційною, що призводить до оновлення в розвитку, сприяє формуванню нового типу особистості, створенню атмосфери саморозвитку майбутніх офіцерів, їхній самореалізації, орієнтована на те, щоб кожен курсант мав сприятливі й комфортні умови для свого розвитку та навчання.

Виховання починається із створення для людини, що зростає, виховального середовища. Саме того, що виховує, тобто того, що цілеспрямовано і позитивно впливає на процес розвитку особистості, на встановлення таких стосунків, які б дозволили курсантові відчутти себе не просто об'єктом виховного впливу, а, перш за все, суб'єктом виховного процесу, суб'єктом особистого розвитку та життєтворчості. У навчальному процесі викладач не тільки носій певної суми знань, а й людина, для якої вкрай важливо, щоб майбутній офіцер ово-

лодів цими знаннями, відчув у них необхідність, яка сприяє професійному зростанню, дозволяє оволодіти секретами майбутньої професії. Під час такої взаємодії взаємовідносини викладача і курсанта переходять у нову фазу – вони стають партнерськими стосунками, що побудовані на взаємоповазі і взаємопідтримці. Виконуючи спільну роботу, не можна забувати, що поруч з тобою партнер, одностудець, який прагне одержати високий результат.

Сконструйоване виховне середовище включає: середні загальноосвітні школи, військовий навчальний заклад та військові частини. Воно характеризується наявністю об'єктивних (зовнішніх) і суб'єктивних (внутрішніх) умов, відповідної науково-методичної системи засобів виховання і самовиховання військового фахівця, створенням суб'єкт-суб'єктної навчально-виховної взаємодії.

Будь-яке соціальне середовище бере участь у формуванні особистості людини, тому воно є одночасно і середовищем виховання, яке характеризується розмаїттям сфер життєдіяльності особистості. Науковці виділяють такі її основні мікросфери: сфера особистісних відносин у родині; сфера особистісних відносин поза навчальним закладом і родиною; сфера спілкування. Але разом із тим існує середовище, основною функцією якого є освіта і виховання молоді. Виховне середовище – це стійка сукупність речових і особистісних елементів, з якими безпосередньо взаємодіє соціальний суб'єкт в установах і організаціях, що здійснюють навчання і виховання молоді людини. Це середовище, в якому формується особистість, є основою всього впливу суспільства на становлення підростаючого покоління на всіх рівнях: матеріальному, організаційному, кадровому, змістовому і т.д. Тому виховне середовище – це результат інтегративної, цілеспрямованої діяльності. Для створення умов суб'єктів взаємодії необхідно: визначити основні його компоненти; встановити зв'язки між елементами; залучити в цю діяльність самих вихованців як суб'єктів його створення та удосконалення.

Виховне середовище повинно сприйматись вихованцем як середовище «власне», де він може успішно себе реалізувати. «Головна справа виховання якраз у тому й полягає, – відзначає психолог С. Рубінштейн, – щоб тисячами ниток зв'язати людину з життям – так, щоб з усіх боків перед нею поставали завдання, для неї значущі, для неї привабливі, які вона вважає своїми, для вирішення яких вона залучається. Це важливо тому, що головне джерело всіх моральних негараздів, усіх відхилень у поведінці – це та

душевна порожнеча, яка утворюється в людей, коли вони стають байдужими до життя, що їх оточує, відходять убік, відчувають себе в ньому сторонніми спостерігачами, готовими на все махнути рукою, – тоді все їм стає ні до чого» [5].

Навчально-виховна робота у військовому ВНЗ становить організований, цілеспрямований та системний процес взаємодії та впливу всіх категорій посадових службовців, професорсько-викладацького складу на свідомість, почуття, волю курсантів задля формування в них високих професійних якостей відповідно до вимог, що висуваються до професійної діяльності військових спеціалістів [4].

Вищі військові навчальні заклади покликані формувати офіцерський корпус як гідних представників свого народу. Вплив середовища на особистість відбувається через найближчі фактори її безпосереднього оточення, на яке, у свою чергу, діють найбільш суттєві риси суспільства.

Виховний процес конструюється на основі, по-перше, всебічного і глибокого вивчення кожного курсанта як особистості; по-друге, використання найбільш дієвих для нього засобів навчання і виховання; по-третє, визначення системи цінностей, притаманних захисникові Батьківщини, що передбачає засвоєння професійних знань, усвідомлення курсантом військового обов'язку, забезпечення високих бойових і психологічних якостей, розвинутого почуття людської гідності, любові до свого народу, поваги до державних символів і атрибутики, готовності зі зброєю в руках захищати інтереси держави.

Одним із головних завдань будь-якого суспільства є створення оптимальних умов для соціалізації молодого покоління, адже саме молодь у майбутньому визначатиме перспективи та шлях розвитку нашої держави, формуватиме її майбутнє. У військових стосунках, як сукупності різноманітних факторів, відбувається безпосередній вплив на особистість воїна під час проходження військової служби. Е.П. Утлік відзначає: «Взаємовідносини в колективі являють собою специфічну мережу внутрішньо колективних зв'язків, обумовлених ідейною єдністю, взаємними оцінками діяльності і особистості військовослужбовців, почуттями поваги, довіри, товариства і відповідальності один за одного» [7, с. 142]. Військова служба виховує молоду людину фактом свого існування, за характером виконуваних задач, суворими умовами повсякденної життєдіяльності, підвищеними вимогами до особистості воїна, до її духовних, розумових, психічних і фізичних якостей. Умови, які

впливають на формування якостей військово-службовця, можна класифікувати на дві групи: суспільні умови (військові колективи, військово-педагогічний процес, військові ритуали, цивільне соціальне середовище певного військового гарнізону); матеріально-фізичні умови (матеріально-побутові умови життєдіяльності особового складу, військова техніка і озброєння, моральний клімат тощо).

Елементи військового середовища можуть впливати на воїна прямо чи опосередковано, стихійно чи цілеспрямовано. Його вплив може бути випадковим чи закономірним, носити стихійний або тимчасовий характер.

У цьому контексті курсантський період є важливим етапом подальшого становлення особистості, під час якого розкриваються їх потенційні можливості, вдосконалюється інтелект, трансформується система ціннісних орієнтацій, формуються нові соціальні настанови, розвиваються професійні здібності у зв'язку з опануванням фаху. Тому навчання курсантів у ВВНЗ – надзвичайно важливий період їх розвитку та самореалізації як особистості, оскільки на цьому етапі завершується формування основ подальшої соціалізації в самостійній професійній діяльності та коригуються життєві цілі на подальший самостійний життєвий шлях.

Значним чинником у цьому процесі на початку XXI століття для молоді виступає освітньо-виховне середовище вищого навчального закладу. Це стає можливим за умови педагогічної взаємодії між всіма учасниками освітньо-виховного процесу. Тому сучасні ВВНЗ прагнуть робити акцент на розвиток особистості курсанта як суб'єкта засвоєння, використання і відтворення культурних цінностей, серед яких найвищою цінністю постає сама людина. Освітньо-виховне середовище ВНЗ розглядається як педагогічно-організована, особистісно-орієнтована форма особистісного та професійного розвитку молоді людини. При цьому варто наголосити, що не слід розглядати освітньо-виховне середовище ВНЗ як однобічний вплив спеціально-організованого педагогічного середовища. Функціональну природу освітньо-виховного середовища визначає оптимально побудована педагогічна взаємодія, в якій особистість студента не лише сприймає вплив суб'єктів освітньо-виховного середовища, а і сама набуває якості суб'єкта, обумовлюючи тим самим стан і тактику розвитку освітньо-виховного вузівського середовища. Посилення її освітньо-виховних функцій залежить від ряду умов: наявності достатньої професійної компетентності командного

і викладацького складу; високої сформованості професійно важливих і соціально значущих якостей офіцерів, викладачів, рівня їх психолого-педагогічної готовності до роботи з особовим складом; ступеню розвиненості комунікаційних зв'язків; наявності не тільки лінійно-функціональної, але й адаптивної системи управління; достатності матеріально-навчальної бази та інфраструктури забезпечення виховання, навчання і розвитку особистості учасників педагогічного процесу.

Процеси навчання і виховання, які організуються і проводяться, є провідними факторами формування і розвитку особистості вихованців. Від їх ефективності, відповідно, залежить змістовність і багатогранність особистості військовослужбовця.

Важливе виховне значення має також і матеріально-фізичні умови життєдіяльності курсантів. Вони безпосередньо впливають на якість навчального процесу і формування відповідного морально-психологічного клімату. Курсант, який навчається у військовому навчальному закладі, стає членом нового соціального середовища – навчального, де домінують специфічні норми і правила поведінки та діяльності. У цьому середовищі домінують навчальні, розвивальні та виховні цілі, існують конкретні умови життєдіяльності, функціонують певні правила і норми етикету. Вся ця специфіка накладає високу відповідальність на особистість майбутнього офіцера, висуває підвищені вимоги до його духовної, розумової, психічної та фізичної сфер.

Процес виховання у ВВНЗ – це цілеспрямований, організований систематичний процес взаємодії виховного середовища військового навчального закладу та майбутнього військового фахівця з метою формування особистості загалом або окремих її якостей відповідно до вимог суспільства.

Як зазначає С.С. Товт, «професійне становлення курсантів військового ВНЗ – це процес формування особистісно-професійної позиції індивіда з урахуванням усієї різноманітності суб'єктивних і об'єктивних чинників. При цьому особистісно-професійна позиція розуміється автором як система домінуючих ціннісно-змістових ставлень спеціаліста до соціокультурного оточення, самого себе та своєї діяльності» [6].

Концептуальна переорієнтація системи навчально-виховної роботи повинна полягати:

– у зміцненні внутрішніх зв'язків між елементами структури навчального закладу, створенні «єдиного виховного поля», в якому формується особистість сьогоденного курсанта, а завтрашнього офіцера;

– у розширенні суб'єктів виховного процесу за рахунок більшої відвертості вузу соціуму;

– у визнанні необхідності розширення участі в справах, правах, в управлінні навчальним закладом громадськості, зацікавленої у формуванні сучасного фахівця в галузі військової освіти;

– у побудові такої моделі соціально-виховної роботи, яка б враховувала всі етапи соціалізації майбутнього фахівця у вузі.

Таким чином, освітньо-виховне середовище вищого навчального закладу є важливим фактором професійного становлення і особистісного розвитку молоді. Основними чинниками його впливу є створення еталону суспільного життя, активного піднесення ролі соціально-виховних впливів на формування особистості курсанта, мінімізація деструктивної дії на особистість.

Висновки. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти в Україні характеризується активним пошуком важелів впливу на покращення якості фахової підготовки. Пріоритетом стає підготовка спеціаліста, що базується на формуванні у нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості. А орієнтація вищої освіти на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатен реалізувати освітні стандарти, впроваджувати нові технології, у свою чергу, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих навчальних закладів, оновлення її змісту, добору доцільних засобів, методів та форм його реалізації.

Професіоналізація процесу навчання у військових навчальних закладах починається зі створення спеціального освітньо-виховного середовища, яке має відповідні якісні характеристики, компоненти, складові й повинно стати об'єктивною умовою та чинником формування майбутнього військового спеціаліста. Освітньо-виховне середовище має стати системним педагогічним об'єктом, що перетворює сукупність

зовнішніх умов розвитку, навчання й виховання військовослужбовця як особистості, а це передбачає цілеспрямовану педагогічну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, їх співрозвиток, формування.

Сучасний процес підготовки кадрів офіцерів передбачає трансформацію організації і змісту освіти для інтеграції у світовий освітній простір; оптимізацію кадрового забезпечення; комплексне вдосконалення професійної майстерності викладачів, командирів через опанування інноваційними й дослідно-експериментальними видами діяльності з метою підготовки універсальних сучасних фахівців, здатних до динамічного розвитку.

Оскільки військове середовище здійснює потужний виховний вплив на членів військового колективу, офіцер повинен чітко усвідомлювати виховні можливості військового середовища, вміло організовувати, прогнозувати і скеровувати виховний процес.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації [монографія] / [А.М. Бойко]. – К., 1996. – 232 с.
2. Державна програма реформування та розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 рр.
3. Зубко А.М. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.М. Зубко. – Київ, 2002.
4. Зеленская Н.В. Педагогическая концепция управления качеством подготовки офицерских кадров: дис. ... д-ра пед. наук / Н.В. Зеленская. – СПб, 2008. – 424 с.
5. Рубинштейн С.Л. Человек и его мир / С.Л. Рубинштейн // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1969. – 370 с.
6. Товт С.С. Социально-педагогическое обеспечение профессионального становления курсантов военного вуза: дис. ... канд. пед. наук / С.С. Товт. – Кострома, 2009. – 169 с.
7. Утлик Э.П. Воинский коллектив / Э.П. Утлик // Основы военной психологии и педагогики. – М.: Воениздат, 1981. – 215 с.